

السلامة
الحمد لله
الذي هدانا لهذا
الذي كنا لنهتدي لولا
أن هدانا الله

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده پردیس نیمه حضوری

پایان نامه کارشناسی ارشد رشته روابط بین الملل

بررسی نظام موازنه قوا در منطقه خلیج فارس ۲۰۱۱-۱۹۸۰

نگارش

محسن نوری

استاد راهنما

دکتر مرتضی نورمحمدی

استاد مشاور

دکتر اصغر جعفری ولدانی

استاد داور

دکتر سید جلال دهقانی فیروزآبادی

پاییز

۱۳۹۱

تقدیم

به ارواح طیبہ شہداء، امام شہداء و روح پدر شہیدم.

تقدیر و تشکر

حال که به لطف و کرم الهی، انجام این تحقیق با رعایت صداقت و امانت به پایان رسید، بر خود وظیفه می دانم از زحمات تمامی کسانی که در این امر، مرا یاری نمودند به خصوص از زحمات اساتید گرانقدر آقایان دکتر مرتضی نور محمدی و دکتر اصغر جعفری ولدانی که به عنوان اساتید راهنما و مشاور با هدایت علمی و سعه صدر انجام تحقیق را میسر نمودند، تشکر و قدردانی کنم.

لازم است مراتب قدردانی و سپاس خود را از مدیران و کارکنان، به خصوص کارکنان کتابخانه و آرشیو دانشگاه علامه طباطبائی و مرکز آموزش روابط بین الملل را ابراز دارم.

چکیده

نظام موازنه قوا یک سیستم امنیتی است که دارای سابقه تاریخی می باشد، ما می بینیم که چنین سیستم امنیتی نیز در بین قدرت های بزرگ اروپایی زمانی توانسته است کارآمد عمل کند.

تحقیق حاضر بر طبق مدل والتز، مبنی بر اینکه سیستم امنیتی موازنه قوا دارای سه شاخص اصلی است در جهت رسیدن به امنیت: شاخص مهار، شاخص بازدارندگی، شاخص تعادل قدرت انجام گرفته است.

با توجه به اینکه، این نظام امنیتی برای رسیدن به امنیت از این سه شاخص استفاده و رعایت می کند، لذا تحقیق حاضر قصد دارد که رابطه بین موازنه قوا و ارتباط آن را با رقابت تسلیحاتی موجود در منطقه خلیج فارس را مورد بررسی قرار دهد. برای انجام این کار یک دوره ۳۰ ساله را در منطقه خلیج فارس مورد بررسی قرار گرفته شده است که شامل سالهای ۱۹۸۰_۲۰۱۱ می باشد.

در طول تحقیق ما هم به بررسی نمودهای عملی نظام موازنه قوا پرداخته ایم و هم به ارائه آمارهایی از فروش تسلیحات نظامی، پیمان های نظامی دو جانبه و چند جانبه و در نهایت جنگ و علت های تشدید کننده رقابت تسلیحاتی را مورد بررسی قرار داده ایم.

نتیجه جانبی این تحقیق نیز این است که تا زمانی سیستم امنیتی منطقه خلیج فارس با توجه به نظام موازنه قوا تعریف می شود، ما کماکان شاهد تشدید رقابت تسلیحاتی در منطقه خواهیم بود.

واژگان کلیدی: موازنه قوا، امنیت، رقابت تسلیحاتی، خلیج فارس، منطقه.

فهرست مطالب

فصل اول: طرح و کلیات تحقیق

- ۱-۱) بیان مسئله..... ۱
- ۱-۲) سوابق..... ۲
- ۱-۳) ضرورت تحقیق..... ۴
- ۱-۴) اهداف تحقیق..... ۵
- ۱-۵) سوال اصلی- فرضیه..... ۶
- ۱-۶) روش تحقیق..... ۷
- ۱-۷) مفاهیم و واژگان..... ۸
- ۱-۸) مشکلات و تنگناهای احتمالی..... ۱۱

فصل دوم: چارچوب نظری: موازنه ی قوا

- ۲-۱) بررسی لغوی و مفهومی نظام موازنه قوا..... ۱۳
- ۲-۱-۱) تاریخچه‌ی موازنه‌ی قوا..... ۱۵
- ۲-۱-۲) پیش نیازهای عمده‌ی موازنه‌ی قوا..... ۱۷
- ۲-۲) نظریه موازنه قوای والتز..... ۱۸
- ۲-۳) اهداف و کارکردهای موازنه‌ی قوا..... ۲۰
- ۲-۴) شیوه‌های تأمین و حفظ موازنه‌ی قوا..... ۲۰
- ۲-۵) اصول موازنه ی قوا..... ۲۱
- ۲-۶) مفروضات اصلی در موازنه قوا..... ۲۲
- ۲-۷) نظریه موازنه قوا و جدال با نظریه هژمونی..... ۲۲
- ۲-۸) نظریه‌ی موازنه‌ی قوا و صلح جهانی..... ۲۳

فصل سوم: موازنه قوای منطقه ی خلیج فارس (۱۹۹۰-۱۹۸۰)

مقدمه.....	۳۷
۳-۱) روند نظم آفرینی ایران.....	۲۶
۳-۱-۱) محور اساسی سیاست خارجی منطقه ای ایران (دکترین دو ستونی).....	۲۶
۳-۱-۲) دلایل اهمیت پیدا کردن ایران برای امریکا در اجرای سیاست دو ستونی.....	۲۹
۳-۲) واکنش اعراب به امنیت بخشی ایران.....	۳۰
۳-۳) انقلاب اسلامی.....	۳۱
۳-۴) سقوط شاه ایران و تاثیرات امنیتی آن بر منطقه خلیج فارس.....	۳۲
۳-۴-۱) اهمیت یافتن صدام پس از سقوط محمدرضا شاه.....	۳۲
۳-۴-۲) واکنش امریکا از این موضع گیری عراق.....	۳۳
۳-۴-۳) انقلاب اسلامی ایران و سیاست های منطقه ای امریکا.....	۳۴
۳-۴-۴) تاثیرات انقلاب اسلامی در منطقه.....	۳۴
۳-۵) دکترین اعلامی کارتر و تحول جدید امنیتی در منطقه خلیج فارس.....	۳۵
۳-۶) پایگاه های نظامی در منطقه.....	۳۶
۳-۶-۱) عمان.....	۳۶
۳-۶-۲) عربستان.....	۳۷
۳-۶-۳) بحرین.....	۳۸
۳-۶-۴) عراق نقش موازنه دهنده جدید.....	۳۸
۳-۷) شرایط بین المللی برای بوجود آوردن انگیزه قدرت طلبی در عراق.....	۴۰
۳-۸) عربستان و نوع واکنش این کشور به جنگ ایران و عراق.....	۴۱
۳-۹) عربستان و جنگ افزار های مدرن.....	۴۱
۳-۱۰) ایجاد کمر بند امنیتی به دور ایران.....	۴۳

- ۴۴..... نقش عمان در کمر بند امنیتی بعد از سقوط شاه..... (۳-۱۰-۱)
- ۴۵..... نقش بحرین در کمر بند امنیتی بعد از سقوط شاه..... (۳-۱۰-۲)
- ۴۵..... شروع جنگ و تهاجم نظامی عراق به خاک ایران..... (۳-۱۱)
- ۴۶..... برخی از علت های اصلی شروع جنگ..... (۳-۱۱-۱)
- ۴۷..... ریشه های اعلامی برای جنگ از سوی عراق..... (۳-۱۱-۲)
- ۴۷..... اختلافات مرزی میان ایران و عراق..... (۳-۱۱-۳)
- ۴۸..... ریگان و سیاست جدید وی در مورد خلیج فارس..... (۳-۱۲)
- ۵۰..... تلاش ریگان در جهت بازگرداندن موازنه بعد از برتری ایران در جنگ عراق..... (۳-۱۳)
- ۵۱..... فتح فاو و حضور امریکا در حمایت از عراق..... (۳-۱۴)
- ۵۲..... شورای همکاری خلیج فارس و جنگ ایران و عراق..... (۳-۱۵)
- ۵۳..... نتیجه گیری و نمودار.....

فصل چهارم: موازنه قوای منطقه ی خلیج فارس (۱۹۹۰-۲۰۰۰)

- ۶۲..... مقدمه.....
- ۶۳..... انگیزه های عراق در جهت اشغال کویت..... (۴-۱)
- ۶۵..... اختلافات مرزی..... (۴-۱-۱)
- ۶۶..... واکنش کشورهای عضو شورای همکاری خلیج فارس به این اقدام عراق..... (۴-۲)
- ۷۰..... پیمان های نظامی..... (۴-۳)
- ۷۰..... آمریکا - کویت..... (۴-۳-۱)
- ۷۱..... آمریکا - بحرین..... (۴-۳-۲)
- ۷۱..... آمریکا - عربستان..... (۴-۳-۳)
- ۷۲..... آمریکا - قطر..... (۴-۳-۴)
- ۷۲..... آمریکا - امارات متحده..... (۴-۳-۵)

- ۷۳.....(۴-۳-۶) امریکا - عمان.....
- ۷۶.....(۴-۳-۷) رفتار جمهوری اسلامی ایران در قبال تهاجم عراق به کویت.....
- ۷۶.....(۴-۴) واکنش امریکا به حمله عراق به کویت.....
- ۷۸.....(۴-۴-۱) حمله نظامی نیروهای ائتلافی به عراق ۱۹۹۱.....
- ۷۹.....(۴-۴-۲) نظم نوین جهانی.....
- ۸۰.....(۴-۴-۳) مفاد نظم نوین جهانی.....
- ۸۰.....(۴-۵) فرصت از دست رفته برای امریکا و عراق.....
- ۸۲.....(۴-۶) علت باقی ماندن صدام در قدرت.....
- ۸۲.....(۴-۷) اصلی ترین اهداف امریکا از حمله به عراق.....
- ۸۳.....(۴-۷-۱) دستاوردهای امریکا از جنگ کویت.....
- ۸۴.....(۴-۷-۲) پیامدهای جنگ برای عراق.....
- ۸۶.....نتیجه گیری و نمودار.....

فصل پنجم: (سیاست مهار)

- ۹۲.....مقدمه.....
- ۹۳.....(۵-۱) شکل گیری تدریجی سیاست مهار.....
- ۹۴.....(۵-۱-۱) سیاست مهار دوجانبه و ارتباط با هژمونی.....
- ۹۴.....(۵-۱-۲) انتقادات وارده بر این سیاست.....
- ۹۵.....(۵-۲) شورای همکاری خلیج فارس و سیاست مهار.....
- ۹۷.....(۵-۳) تغییر مفهوم امنیت در منطقه خلیج فارس.....
- ۹۷.....(۵-۴) تئوری رئالیسم سیاسی امریکا.....
- ۹۸.....(۵-۵) سیاست مهار و چگونگی اجرا شدن آن در قبال عراق.....
- ۱۰۰.....(۵-۶) اهداف امریکا در دور دوم ریاست جمهوری بیل کلینتون.....

۱۰۲.....(۵-۷) ایران و سیاست مهار دوجانبه.....

۱۰۴.....نتیجه گیری.....

فصل ششم: موازنه قوای منطقه ی خلیج فارس (۲۰۱۱-۲۰۰۰)

۱۰۸.....مقدمه.....

۱۰۸.....(۶-۱) ۱۱ سپتامبر دشمن تراشی جدید.....

۱۱۰.....(۶-۱-۱) پیامدها.....

۱۱۱.....(۶-۱-۲) بوش بعد ۱۱ سپتامبر.....

۱۱۲.....(۶-۱-۳) محور شرارت.....

۱۱۳.....(۶-۱-۴) مصادیق کاربردی محور شرارت.....

۱۱۴.....(۶-۲) حمله به عراق در سال ۲۰۰۳.....

۱۱۵.....(۶-۲-۱) علل حمله نظامی امریکا به عراق.....

۱۱۷.....(۶-۲-۲) تبعات حمله نظامی امریکا به عراق برای کشورهای منطقه.....

۱۱۹.....(۶-۲-۳) چالش های امریکا بعد از حمله به عراق در منطقه.....

۱۲۰.....(۶-۳) موضع اروپا در قبال حمله امریکا به عراق.....

۱۲۰.....(۶-۴) موضع ایران در قبال حمله امریکا به عراق.....

۱۲۱.....(۶-۵) امریکا - ایران بعد از سقوط صدام.....

۱۲۲.....(۶-۵-۱) امنیتی شدن موضوع ایران بعد از سقوط صدام.....

۱۲۳.....(۶-۵-۲) پیامدهای اشغال عراق برای ایران.....

۱۲۷.....(۶-۶) رقابت منطقه ای ایران و عربستان بعد سقوط صدام.....

۱۲۹.....(۶-۷) سیاست های اعلامی امریکا در قبال ایران.....

۱۳۰.....(۶-۸) نوع نگاه ایران به آینده عراق.....

۱۳۱.....(۶-۹) تغییر نظام امنیتی منطقه در آینده.....

- ۱۰-۶) ایران: هژمونی، موازنه، بازدارندگی..... ۱۳۲.....
- ۱۱-۶) عربستان - ۱۱ سپتامبر..... ۱۳۳.....
- ۱۲-۶) عربستان - اشغال عراق..... ۱۳۴.....
- ۱۳-۶) شورای همکاری خلیج فارس - اشغال عراق..... ۱۳۵.....
- ۱-۱۳-۶) پیامدهای اشغال عراق برای شورای همکاری خلیج فارس..... ۱۳۶.....
- ۲-۱۳-۶) دولت شیعی عراق - کشورهای عضو شورای..... ۱۳۷.....
- ۳-۱۳-۶) عراق جدید و احتمال پیوستن به شورای همکاری خلیج فارس در آینده..... ۱۳۸.....
- ۱۴-۶) سناریوهای مختلف در ارتباط با آینده رفتار امنیتی عراق..... ۱۳۹.....
- ۱۵-۶) مسابقه تسلیحاتی در منطقه..... ۱۴۰.....
- ۱-۱۵-۶) عربستان..... ۱۴۱.....
- ۲-۱۵-۶) عمان..... ۱۴۱.....
- ۳-۱۵-۶) بحرین..... ۱۴۲.....
- ۴-۱۵-۶) قطر..... ۱۴۲.....
- ۵-۱۵-۶) امارات..... ۱۴۳.....
- ۱۶-۶) گزینه های کاربردی امریکا در قبال برنامه موشکی ایران..... ۱۴۵.....
- ۱۷-۶) مشکلات عراق برای نقش آفرینی در منطقه بعد از سقوط صدام..... ۱۴۸.....
- ۱۸-۶) مسئولیت های متقابل عراق جدید و کشورهای منطقه در ثبات سازی در منطقه خلیج فارس..... ۱۵۰.....
- ۱۹-۶) چشم انداز نظام امنیتی پس از سقوط صدام..... ۱۵۲.....
- ۲۰-۶) اوباما..... ۱۵۳.....
- ۲۱-۶) اوباما و خروج سربازان امریکایی از عراق..... ۱۵۴.....
- نتیجه گیری و نمودار..... ۱۵۶.....
- فصل هفتم: نتیجه گیری و پیشنهادات..... ۱۶۳.....

کتابنامه..... ۱۷۶

واژه نامه..... ۱۸۰

فهرست نمودارها

نمودار (۳-۱) موازنه قوا (۱۹۸۰-۱۹۹۰)..... ۶۰

نمودار (۴-۱) موازنه قوا (۱۹۹۰-۲۰۰۰)..... ۹۰

نمودار (۶-۱) موازنه قوا (۲۰۰۰-۲۰۱۱)..... ۱۶۱

نمودار (۷-۱) نتیجه گیری پایانی..... ۱۷۵

فهرست جداول

جدول (۳-۱) میزان فروش تسلیحات نظامی امریکا به عربستان (۱۹۷۱-۱۹۸۰)..... ۲۸

جدول (۳-۲) توان نظامی اعضای شورای همکاری خلیج فارس (۱۹۸۴)..... ۵۰

جدول (۳-۳) مقایسه مخارج نظامی سه کشور ایران، عراق، عربستان (۱۹۸۵)..... ۵۰

جدول (۳-۴) مخارج دفاعی و هزینه دفاعی سرانه سالهای (۱۹۷۹-۱۹۸۲) (میلیون دلار)..... ۵۵

جدول (۴-۱) مقایسه هزینه نظامی کشورهای خلیج فارس (۱۹۹۵-۱۹۸۳)..... ۷۶

جدول (۴-۲) توان نظامی کشورهای منطقه خلیج فارس (۱۹۹۹)..... ۸۸

جدول (۶-۱) مقایسه هزینه نظامی شورای همکاری خلیج فارس با ایران و عراق (۲۰۰۰-۲۰۰۳)..... ۱۴۱

جدول (۶-۲) میزان واردات تسلیحات نظامی بین سال های (۲۰۰۰-۲۰۱۰)..... ۱۴۵

جدول (۶-۳) خریدهای تسلیحاتی و هزینه های نظامی کشورهای منطقه در مقایسه با جهان..... ۱۴۸

جدول (۶-۴) کشورهای صادر کننده سلاح به خلیج فارس..... ۱۵۷

فصل اول - کلیات

(1-1) بیان مسئله: (شامل تشریح ابعاد و حدود مسئله، معرفی دقیق آن، بیان جنبه های مجهول و مبهم،

متغیرهای مربوط، سوال اصلی تحقیق).

موازنه‌ی قدرت، قانون رفتار دولتهاست، بدین معنا که آنان در صورت رویارویی با قدرتی متجاوز و بر هم زننده‌ی تعادل، به تأسیس یک ائتلاف متوازن‌کننده مبادرت ورزیده و از ظهور قدرتی مسلط و برتر جلوگیری می‌کنند. هدف حیاتی و اولیه‌ی موازنه‌ی قوا، حفظ صلح و امنیت با تکیه بر قدرت می‌باشد. با این وجود، می‌توان چندین هدف اصلی و فرعی را برای آن فرض کرد: جلوگیری از بروز و استقرار یک قدرت برتر و مسلط. حفظ موجودیت عناصر تشکیل‌دهنده‌ی موازنه‌ی (دولت‌های عضو) و خود نظام موازنه. تأمین ثبات و امنیت ملی و بین‌المللی. تقویت و تداوم صلح که ناشی از عدم وقوع جنگ است. در ارتباط با مسئله نظام موازنه قوا در منطقه خلیج فارس دو دیدگاه کاملاً متضاد وجود دارد. یکی دیدگاه ایرانی که بر این اصل اعتقاد دارد که امنیت یا برای همه یا برای هیچکس. که می‌توان چنین برداشت کرد که ایران از طرح‌های امنیتی در منطقه حمایت می‌کند که جامع و همه‌گیر باشد. این در حالی است که این دیدگاه کاملاً در برابر دیدگاه عربی، امریکایی قرار دارد. دیدگاه متقابل بر این اصل اعتقاد دارد که می‌بایست یک وزنه‌ای در برابر قدرت ایران در منطقه خلیج فارس پدید آورد. که این وزنه یا عامل داخلی است، عراق، شورای همکاری، یا عامل خارجی، امریکا.

(۱-۲) **سوابق مربوط:** (بیان مختصر سابقه تحقیقات انجام شده پیرامون موضوع و نتیجه حاصل در داخل و نظریات علمی موجود در رابطه با مسئله)

کتاب امریکا در یک جهان ۲۰۰۳-۱۸۹۸

که در ابتدا یک شرح از یک قرن مداخله جویی امریکا در مناطق مختلف جهان ارائه می دهد. با توجه به نتایج و یافته های ایشان بیانگر داستانی غم بار از مداخلات پی در پی ابرقدرتی لجام گسیخته که ثابت کرده که برای آزادی، استقلال و شرافت ملی جوامع فرودست کوچکترین ارزشی قائل نیست. حافظه تاریخی کشور ما نیز مملو از خاطرات دردناک دخالت‌های زمامداران کاخ سفید می باشد. تهاجم امریکا به عراق به افغانستان را آغازگر فصل جدیدی در معادلات سیاسی امنیتی در سطوح منطقه ای و جهانی می داند و امریکایی ها در راستای توجه به منافع ملی و با توجه به راهبرد جدید خود: علیه رژیم هایی که از نظر آنها غیر مسئول و یاغی قلمداد می شوند؛ اقدام می کنند. رژیم هایی که به حمایت از تروریسم بین المللی یا توسعه سلاحهای کشتار جمعی متهم بوده اند.^۱

کتاب خلیج فارس و مسائل آن

این کتاب نیز در ابتدا به موقعیت ژئوپلتیک، ژئواستراتژیک، ژئواکونومیک منطقه خلیج فارس پرداخته است و اهمیت تاریخی منطقه و کشورهای هشت گانه آنرا بیان می کند. به وجود زمینه های تاریخی اختلافات به ارث رسیده در منطقه که ناشی از دوران استعمار است را تجزیه و تحلیل می کند. تحولات منطقه را بعد از فروپاشی شوروی و حمله عراق به ایران و تهاجم عراق به کویت و حمله امریکا به عراق در سال ۱۳۶۹ و در پایان نیز به حمله امریکا و ساقط کردن رژیم صدام در سال ۱۳۸۱ می پردازد. این کتاب بیشتر سعی دارد که به اهمیت ژئوپلتیکی موقعیت خلیج فارس بپردازد و حوادث پیش آمده را توصیف و علل پدید آمدن آنها را تحلیل کند.^۲

کتاب نظریه های روابط بین الملل و مطالعات منطقه ای

این کتاب یکی از ارزشمندترین کتب در عرصه روابط بین الملل می باشد که در این کتاب طی فصل پنجم آن به مطالعه انواع سیستم های بازدارندگی پرداخته و در مقابل متغیرهای تاثیرگذار بر این استراتژی بازدارندگی را

۱. احسان رازانی، *نگاهی به مداخلات نظامی امریکا در کشورهای جهان (۲۰۰۳-۱۸۹۸)*، تهران: سازمان عقیدتی سیاسی نیروی انتظامی، معاونت سیاسی، ۱۳۸۳.

۲. همایون الهی، *خلیج فارس و مسائل آن* {ویرایش ۲}، تهران: نشر قومس، ۱۳۷۳.

ترسیم نموده و به ویژگی تهاجمی امریکا در منطقه خلیج فارس اشاره دارد. که سعی دارد آنرا به نوعی به مسئله قفقاز ربط دهد و این دو را بسیار متاثر از یکدیگر می داند. نگاهی به طرح های امنیتی امریکا در منطقه را به تجزیه و تحلیل سیستمی می پردازد.^۱

کتاب خلیج فارس و مسائل آن

این کتاب شباهت بسیار زیادی به کتاب آقای دکتر همایون الهی دارد. در این کتاب به مسئله تاریخی خروج انگلستان از منطقه می پردازد. بخشی از کتاب به تناقضات سیاسی اقتصادی و ساختار و توان مختلف نظامی کشور های هشت گانه حوزه خلیج فارس پرداخته است. در فصول دیگر کتاب به تحلیل و بررسی سیاست خارجی منطقه ای امریکا در قبال منطقه پرداخته است. به این نتیجه می رسد که حضور نیروی نظامی امریکا در منطقه امنیت آفرین نیست. کشورهای منطقه خود باید چاره ای بیندیشند و امنیت منطقه را خود در دست گیرند. این روش را موثرتر از دخالت و حضور عامل خارجی در جهت امنیت آفرینی می داند.^۲

مقاله نقد نظریه توازن قوا در خلیج فارس

که در این مقاله مباحث به روز را در ارتباط با خلیج فارس و تحولات اخیر آنرا به وصف و در برخی موارد نیز نقد می کند. ابعاد جدید از مباحث امنیتی را در ارتباط با خلیج فارس را مطرح می کند. که به تبیین طرح های امنیتی امریکا در منطقه و ناکارآمدی های آن می پردازد. برای شرایط جدید منطقه سعی دارد که به پیش بینی بپردازد. بحث توازن قوا را در منطقه به نقد می کشد و به جای آن مبحث توازن امنیت را پیش می کشد. سعی دارد که مباحث جدید را در این قالب توضیح دهد و ناکارآمدی نظریه موازنه قوا را در ارتباط با خلیج فارس را با دلایل منطقی به نقد می کشد.^۳

کتاب عوامل تاثیر گذار خارجی در خلیج فارس

این کتاب نیز بیشتر به سیر تاریخی نفوذ امریکا در منطقه می پردازد، از دوره های مختلف و دکترین های اجرایی را در منطقه خلیج فارس را به تجزیه و تحلیل می پردازد. بیان می کند تحولات جدید منطقه را و اعتقاد دارد

۱. فرهاد قاسمی، *نظریه های روابط بین الملل*، تهران: نشر میزان، ۱۳۹۰.

۲. بیژن اسدی، *خلیج فارس و مسائل آن*، تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، ۱۳۸۱.

۳. کیهان برزگر، "نقد نظریه توازن قوا در خلیج فارس"، *فصلنامه بین المللی روابط خارجی*، سال اول، شماره اول، بهار ۱۳۸۸.

که خلیج فارس همچنان منطقه ای تهدید آمیز برای منافع امریکاست و ساختن دنیای جدید با تعریف جدیدی از امریکا به آسانی در آن میسر نمی باشد.^۱

(۱-۳) ضرورت تحقیق

در حال حاضر کشورهای حوزه خلیج فارس در شبکه ای از تعاملات و وابستگیهای متقابل امنیتی به هم پیوند خورده اند. این مسئله شکل گیری یک مجموعه امنیتی منطقه ای در خلیج فارس را سبب گردیده است. بنابراین کشورهای منطقه از لحاظ امنیتی به شدت تحت تاثیر اقدامات همدیگر خواهند بود. از سوی دیگر این کشورها عمدتاً نگرانیهای مشترکی در خصوص تهدیدات و چالشهای امنیتی در سطح منطقه دارند. این مسئله بیش از هر چیز دیگر بیان کننده این مطلب می باشد؛ که مقابله با این چالشها چگونه امکان پذیر است. که این امر نیازمند یک پژوهش علمی در این راستا دارد. از سوی دیگر بررسی کنیم که چه سیستمی می تواند پاسخگوی امنیت در منطقه خلیج فارس باشد. از سوی دیگر به بررسی عوامل ناکارآمد کننده نظام موازنه قوا در این منطقه بپردازیم. از آنجا که ایران در یک منطقه حساس جغرافیایی قرار دارد. از ویژگی جغرافیایی خاصی برخوردار است از جمله تسلط کامل بر تنگه هرمز، وجود ذخایر عظیم نفت. موقعیت ژئوپلتیک خاص، یعنی پل ارتباطی بین شمال افریقا، اروپا است و از سوی دیگر تحولات جدیدی که در سالهای اخیر افتاده بخصوص تحولات بعد سال ۲۰۰۳ در عراق که منجر به بوجود آمدن مسائل جدیدی در منطقه شد و کشورهای منطقه را مجبور به باز تعریف کردن مسئله توازن قوا و به عبارتی بهتر دگرگون شدن این مفهوم در اذهان سران اصلی و تصمیم گیران سیاسی این منطقه شد و اینکه چه طرح های امنیتی می تواند در منطقه شکل بگیرد. آینده این طرح ها به چه شکل خواهد بود. آیا ایران در این نظام امنیتی جدید می تواند نقش آفرینی کند، اگر می تواند چه جایگاهی در طرح های امنیتی جدید با توجه به اوضاع و شرایط جدید منطقه خواهد پذیرفت. مطالعه طرح های امنیتی اجرا شده در منطقه و جنگ های صورت گرفته در آن بخصوص سرنگونی رژیم سیاسی بغداد و از سوی دیگر حضور نظامی امریکا در افغانستان و بغداد می تواند برای منطقه خلیج فارس فرصت ها و خطراتی امنیتی را بدنبال داشته باشد که ایران باید در این زمینه کاملاً نسبت به محیط پیرامونی خود و تحولات روی داده در منطقه حساسیت خاصی نشان دهد. چرا که به نظر می رسد که امریکا سعی دارد که محیط امنیتی پیرامونی در خلیج فارس را ناامن کند، با اهداف خاصی از جمله در انزوا قرار دان ایران و

۱. محمد علی امامی، عوامل تاثیرگذار خارجی در خلیج فارس، تهران: وزارت امور خارجه، مرکز چاپ و انتشارات، ۱۳۸۲.

جلوگیری از پدید آمدن متحدین منطقه ای در ارتباط با ایران. لذا می بایست در این باره یک کار پژوهشی شکل گیرد، که شرایط کنونی منطقه را به صورت علمی و دقیق به مطالعه بپردازد و به شفاف سازی ابعاد مختلف این طرحهای امنیتی اجرایی آن پرداخته شود و نقاط ضعف و قوت آن مورد تحلیل قرار گیرد. ارتباط این گونه طرح های امنیتی را در قبال امنیت خلیج فارس را مورد تحلیل قرار داد و از سوی دیگر به نقاط ضعف و قوت آنها را تبیین کند.

(۱-۴) اهداف تحقیق

هدف کلی این تحقیق بررسی سیستم نظام موازنه قوا در منطقه خلیج فارس است و اینکه این سیستم در این منطقه با چه کیفیتی جنبه اجرایی پیدا کرده است. از چه عملکردی برخوردار بوده، چه مثبت، چه منفی، از سوی دیگر چه نتایجی را برای کشورهای منطقه بدنبال آورده است.

هدف دیگر این تحقیق مقایسه کردن دیدگاههای مختلف کشورهای منطقه خلیج فارس نسبت به سیستم موازنه قوا است. که با مطالعه آنها بتوانیم شباهت ها و تفاوت ها را در مورد نوع نگاه کشورهای منطقه نسبت به سیستم موازنه قوا را بدست آوریم.

هدف دیگر بررسی شرایط کنونی نظام موازنه قوا با توجه به تحولات اخیر نسبت به دو دهه گذشته.

(۱-۵) سوال اصلی

نظام موازنه قوا در منطقه خلیج فارس در طی سه دهه گذشته چه پیامدهای امنیتی را برای این منطقه به دنبال داشته است؟

فرضیه

نظام موازنه قوا از طریق افزایش تنش و برخورد سیاسی، بوجود آوردن توافق نامه های دو جانبه و چند جانبه نظامی، موجب تشدید رقابت تسلیحاتی در منطقه خلیج فارس می شود.

متغیرها

متغیر وابسته :

تشدید رقابت تسلیحاتی

متغیر مستقل:

نظام موازنه قوا در خلیج فارس

(۱-۶) نوع روش تحقیق

توصیفی(*) تاریخی(*) کاربردی(*)

روش گردآوری اطلاعات و داده ها:

روش گردآوری اطلاعات در این کار پژوهشی بیشتر به صورت مطالعات کتابخانه ای کتب و مقالات موجود و مکتوب

می باشد.